

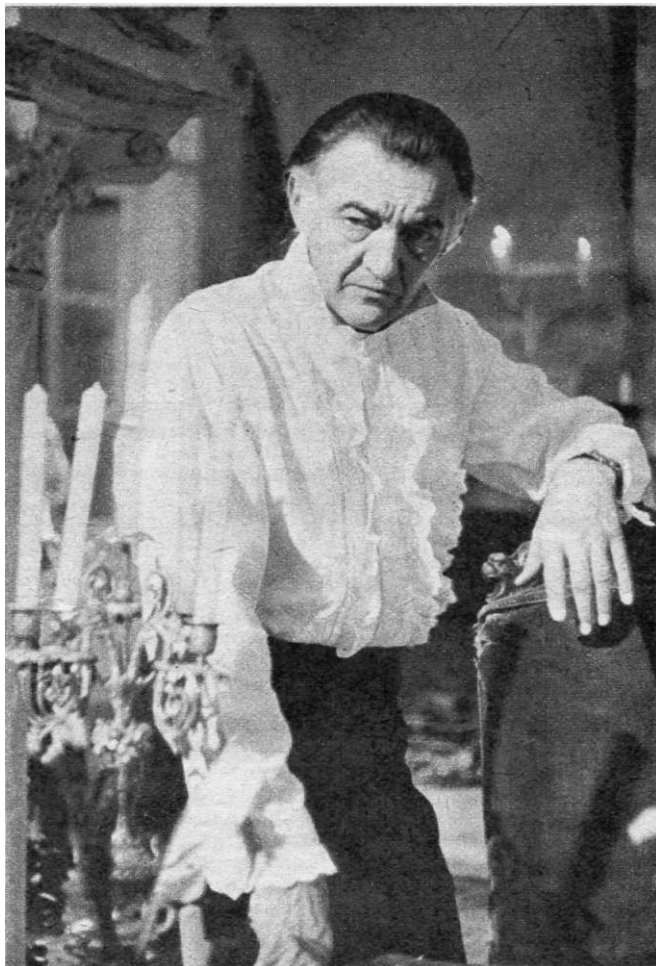
HÁROM RÉSZES TÉVÉJÁTÉK KEMPELENRŐL

Egy gép rekviemje

Ha a liftből kiszáll az ember, jobbról a „hangmérnök” feliratú helyiség mellett, balról a „Képrögzítő”-t elhagyva a „Vezető rendező” ajtót benyitva akárha a huszonegyedik századba érkezne, nemhiába választja minden tudományos fantasztikus mű a IV-es stúdió vezérlőjét színteréül.

De most minden üres. A monitorok vakon hallgatnak. Ki hát a stúdió terébe, amely, a beavatottak számára leginkább, innen a vezérlőből egy vaslépcsőn is megközelíthető. A harmadik emelet magasságából kell alászállnunk a kihalt stúdióba, amely most félelmesnek tűnik. Ami lentről, szemből, boltíves, szelíd-hajlatú szoba, az innen magasról, ezekkel a félbemaradt kasírozott karomboltívekkel, amelyeknek nincs mennyezete, olyan, mintha hatalmas markoló csápjai fognák be mindazt, ami bennük, köztük van. Előtünk az előzmény. Mindaz, amiből a tudomány mai állása megszületett. Egy láncszem az emberi tudásból. (A műteremben ugyanis szerkezetek, de lélek se moccan. Három ok lehetséges: a forgatás eztán kezdődik, szünet van, a forgatás befejeződött. Este hét óra, a közbülső „ok” látszik valószínűnek: színházi kezdés idején a délután elkezdett forgatással leállnak, s a színházi előadás befejeztével folytatják.)

Kárpáthy Gyula Sakk, Kempelen úr! című tévéjátékának „a pozsonyi műhelyterem” című díszlete áll előttünk. Üresen? Em-

Kempelen — Sinkovits Imre

berek valóban nincsenek itt, ez a műhely mégis kezüknyomatát rejti. A forgatókönyvből vett idézettel, — amely egyáltalán nem üresen álló díszletre, hanem Kempelen titkárának házkutatott lakására vonatko-

zott —: „lakásom mintha egy zsúfolt nagy láda lett volna, amit összetúrtak, összeráztak, azután fenekestől felfordítottak.”

Van itt minden, amit a II. József korabeli tudomány élen haladó alakja. *Kempe-*

len Farkas maga köré gyűjteni bírt: íróasztal és satupad, asztalosszerszámok, gyalu, lenn a földön forgácsok. A sarokban tekercek, a másik asztalon rajzok, vázlatok, skiccek, mértani ábrák, néhány vonással odavetett elképzelések — köztük egy otffelej-tett filctoll, nem a XVIII. századból —, egy zeneszerszám, zongoraféle, orgonafajta.

Aztán szemben, magányosan, ijesztően és félelmesen egy alak, török ruhában, fekete bajusszal, két karját az asztalon nyugtatva: a sakkozógép!

A sakkozógép, amelynek fogalma egybefolyt Kempelen nevével, s Kempelen nevére is mindenképpen ez az automatikus, játékos csoda jut eszébe a legtöbb embernek.

Kempelen szavai a tévéjátékból: „... Frigyes, amikor Postdamban megverte őt a sakkozógépem, mindent ígért nekem, hogy a titkot eláruljam. Én csak egyet kértem: másnak ne árulja el. De II. József nem kérdezte soha. Ő a mi hívő nemzedékünk legigazibb gyermeke volt. Hiszen élt-e még nemzedék a történelemben, amely ennyire hitte az ész, a ráció mindenhatóságát? Azért hitte el még a sakkozógépet is, mert el akarta hinni, hogy a ráció által minden lehetséges.

Egy korszak szellemét fejeztem ki általa! Nem technikai találmány volt csupán, hanem játékos önvalótlomás korunkról.”

Mert a „játékos önvalótlomás” mellett, amely sok keserűséget is okozott a feltalálóknak, hiszen csupán ennek alapján ítélték meg, ennek alapján védtek és támadták, rengeteg ötlet és okos elgondolás, létrehozott és tervben maradt találmány dicsérei Kempelen tudását. A megvalósult schönbrunni szökőkút, a kondenzátor, öntözőcsatorna-rendszer tervrajza Magyarországak stb. És a beszélőgép, amely Kempelen életének egyik nagy találmánya lett volna.

És mégsem csak csupán egy nagy tudós gondokkal teli útját rajzolja meg a tévéjáték. Mária Terézia uralkodása, II. József kora a magyar jakobinusok mozgalma. Martinovicsék pere mind állásfoglalásra készítetik a tudóst, aki titkáran, Szikoran keresztül kerül kapcsolatba a felvilágosodás eszméivel és a Szabadkőműves Páhollyal.

A tévéjáték három részben tulajdonképpen egy korabeli jelen idejű cselek-

A pozsonyi műhelyterem (Szerencsi Éva, Kristóf Tibor, Sinkovits Imre)

ménysor közé jó néhány múltat idéző ékelődik, magyarázva, motiválva azt a jelent, rugóit.

✱

Este tizenegykor benépesül a stúdió. Egy múltbeli kép felvétele indul *Hajdúfy Miklós* rendező irányításával. Mária Terézia udva-

rában vagyunk. Kempelen Farkas most hozta ide először bemutatni a sakkozógépet A tróntermet fehér parókás dámák és urak töltik meg.

„A jelenet egyszerű és rövid. A munka hosszú és aprólékos, lesz” — így a rendező. És elkezdődik a hosszadalmas kamerapróba, amelynek során Mária Te-

rezia (*Máthé Erzsé*) és II. József (*Lukács Sándor*) jelenlétében Kempelen (*Sinkovits Imre*) bizonyítani igyekszik, hogy a gépben valóban nem ember, hanem gép sakkozik. Itt, az udvar minden jelentős embere; köztük Kempelen sakkozó és vitapartnere, Kasper (*Darvas Iván*) is.

Kempelen Farkas 1734—

A sakkozógép

1804, világhírű magyar feltaláló. 1788-ban szerkesztette a világ első beszélőgépét. Világhírességet szerzett sakkozógépével, amelynek a mai napig is felderítetlen a mechanizmusa.

Torday Aliz

Kempelen sakkozó- és vitapartnere, Kasper: Darvas Iván

A rendőrség vezető embere megérkezik (Darvas Iván, Tomanek Nándor, Sinkovits Imre) — (Varga Zoltán felv.)

